

**ADNAN IŐIK, MALATYA 1830-1919,
İSTANBUL 1998, 847s.**

AraŐ. Gör. Haldun EROĐLU*

Son senelerde tarih araŐtırmalarında gözle görülür bir Őekilde bölge ve Şehir tarihçiliği öne çıkmaktadır. Bu çalıŐmalar Őüphesiz ki bir bütünlüğü ortaya koymasından devletler ve milletler tarihi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Şehir tarihçiliği ile ilgili bu tür çalıŐmalardan birisi de, araŐtırmacı Adnan IŐık'ın kaleme aldığı 'Malatya 1830-1919' adlı eserdir. Eser, kapsadığı dönem itibariyle Osmanlı devletinin son dönemi'nde Őehirlerin sosyal, kültürel, idarî ve ekonomik durumları hakkında önemli bilgiler içeren iyi bir örnektir. AraŐtırmacı Adnan IŐık'ın da itiraf ettiği gibi eser, tarih metodolojisi açısından bir takım eksiklikleri bulunmaktadır.

Eser, kapsadığı dönem itibariyle, üç ayrı kaynak grubundan faydalanılarak yazılmıştır. Kaynak guruplarından birincisi, Türkiye'yi gezen ve Türk Őehirlerinin sosyal, dinî, idarî, ekonomik durumları hakkında bilgiler veren batılı seyyahların eserleridir. İkincisi, Osmanlı tarihçilerinin eserleridir. Üçüncü kaynak grubu da, Osmanlı devletinin resmi belgeleri olan salnâmelerdir. Yazar, adı geçen kaynaklardan Malatya ile ilgili bilgileri hiçbir yoruma tabi tutmadan aktarmıştır.

Eserin başında 1/1500000 ölçekli eski harflerle yazılmış bir Malatya haritası vardır. Önsöz'den sonra, Kanunî Sultan Süleyman

---

* Ankara Üniversitesi, AraŐtırma Görevlisi

devrinden XIX. Yüzyıl'a kadar on'ar, XIX. yüzyıl'dan Osmanlı devletinin yıkılışına kadar ise her yıla göre düzenlenmiş hicrî, miladî ve rumî yılları gösteren takvim bulunmaktadır. Kısaltmalar verildikten sonra eserin esasını oluşturan bölüm gelmektedir. Bu bölüm, Katip Çelebi'nin *Cihannüma* adlı eserindeki Malatya'nın coğrafi durumu, nehirleri, bağ bahçeleri ve kaleleri ile ilgilidir. Bu bilgiler transkrip ve günümüz diline aktarılarak verilmiştir. Ardından Fransız arkeolog ve seyyah Charles Texier (1802-1871)'in "Küçük Asya" adlı eserindeki Malatya'nın coğrafi, fizikî, dinî ve tarihî bilgileri aktarılmıştır. Daha sonra Fransız gezgin J.B. Poujoulat'ın "Voyage Constantinople et L'asie Minuere, En Mesopotamie, A Palmyre, En Syrie, En Palestine et En Egypte", adı ile yayınlanan, Malatya ve kazalarında yaptığı seyahatindeki gördüklerini anlattığı bölüm gelmektedir. Daha sonra Alman Mareşal Helmuth Von Moltke'nin danışman olarak Toros ordusu komutanı Hafız Paşa'nın yanına gönderilince buradaki anılarını anlattığı ve Türkçe'ye de tercüme edilen "Türkiye'deki Durum ve Olaylar Üzerine Mektuplar" adlı eserindeki bilgiler yer almaktadır. Von Moltke'den sonra, Osmanlı tarihçisi Ata Bey'in (Ahmat Ataullah)'ın Tarih-i Ata adlı eserindeki bilgiler yer almaktadır. Tarih-i Âtâ'dan nakledilen bilgiler doğrudan doğruya Malatya ile ilgili değildir. Malatyalı olan Hafız Paşa ile ilgilidir. Bu bilgilerde transkrip edilmiş ve günümüz Türkçesine çevrilerek verilmiştir. Eser, Fransız coğrafyacısı V. Cuinet'in "Turquie D'Asie" adı ile Türkiye'nin coğrafi ve idarî durumunu inceleyen, vilayetlerin, sancakların, kazaların, nahiyelerin ve hatta köylerin nüfus, üretim, ticaret ve yerleşim yerlerinin isimlerini verdiği eserinden Malatya ile ilgili bilgilerin aktarıldığı bölümle devam etmektedir. Bu bilgiler Malatya'nın merkez ve bağlı kazalarındaki okul sayısı ve bu okulların hangi cemaate ve misyonerlere ait olduğunu, sivil yönetimi, din görevlileri, mahkemeler, nüfusları ve ticarî faaliyetleri gibi bilgileri içermektedir.

Eserin bundan sonraki bölümleri Salnameler'deki bilgilerle devam etmektedir. Bu bölümde h. 1263 (m. 1847) tarihinden başlayıp sene-i maliye 1333-1334 (m. 1917-1918) tarihine kadar devam eden ve devlet salnâmeleri diye de adlandırılan toplam eli

adet Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'de Malatya kazasına ait bilgiler transkrip edilerek verilmiştir. Devlet salnâmelerinden verilen bilgilerden sonra vilayet salnamelerinden Diyarbakır vilayet salnâmesindeki h.1286 (m. 1869-1870)'den başlayıp h. 1300 (m. 1882-1883)'e kadar devam eden ve Malatya ile ilgili bilgiler veren on bir adet salnâme eserde yer almaktadır. Diyarbakır salnamesi'nden sonra Ma'müretü'l-Aziz salnameleri'nden yedi adeti transkrip edilerek verilmiştir. Ayrıca Sivas Vilayet salnâmelerinden bugün Malatya'ya bağlı olan Darende ile ilgili bilgiler içeren h. 1301 (m. 1883-1884), h. 1302 (m. 1884-1885) ve h. 1325 (m. 1907) tarihli üç adeti esere alınmıştır. Salnâme-i Nezareti- Maarif-i Umumiye'de de Malatya'daki rüşdiyeler, rüşdiye öğrencileri ve görevlileri, medreseler ve kütüphaneler ile ilgili bilgiler bulunan beş adet salnamede esere alınmıştır. Daha sonra Şemseddin Sami'nin Kamusu'l-Alam adlı eserinde Malatya'nın coğrafî durumu, ahali ve nüfusu, bağ ve bahçeleri, ürünleri hakkındaki bilgiler alınmıştır. Bundan sonra Salnamelere göre Malatya'da mülki amirlik yapan Kapucubaşı, Kaymakam ve Mutasarrıflar ile Belediye reisleri'nin isimlerini veren tablo eserde yer almaktadır.

Eserin devam eden bölümünde Şair Mehmet Esat (Andelib) ile ilgili bilgiler mevcuttur. Andelib'in Malatya ile ilgisi Malatya'ya Tahrirat Müdürü olarak atanması ve orada öldürülmesinden ibarettir. Malatya'nın meşhur Yeni Cami veya Taze Cami olarak geçen camisinin mimarisi, yapımı ve yapımında emeği geçenlerin anlatıldığı bölümden sonra Osmanlı Meclis-i Mebusanı'ndaki (1908-1920) Malatyalı mebuslar tanıtılmıştır.

Eserin son bölümü ise, Asbuzu'ya Doğru -Belgelerle Malatya- (1834/1919) adını almaktadır. Yazar bu bölümde, genel olarak kronolojik bir sıra takip ederek tarihi olayları aktarmıştır. Olaylar anlatılırken özet çıkarılmaya çalışılmış, bugünün kullanılan Türkçesine ilaveten belgelerdeki cümlelerden alıntılar yapılmıştır. Bu bölümde anlatılanların Malatya'nın sosyal, ekonomik ve tarihi olayları olmasına ve belgelere dayanmasına özen gösterilmiştir.

Malatya (1830-1919) adlı eser, metodolojik olarak bölümlere ayrılmadan, Malatya vilayeti ili ilgili devrin kaynakları günümüz Türkçesine çevrilerek hazırlanmıştır. Yazar'ında belirttiği gibi, kaynakların transkrip edilmesiyle yetinilmiştir. Bununla birlikte eser Osmanlı'nın son dönemdeki, merkezden uzak bir yerleşim yerinin dinî, idarî, ekonomik ve kültürel durumunu ortaya koyması bakımından eski yazı bilmeyenler ve ilgililer açısından okunmaya değer niteliktedir.

Eser bölümlerinin olmayışı ve pek çok alt başlık olması açısından *İçindekiler* kısmı aşağıda verilmiştir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
Şiir.....	9
Hicrî, Rûmî ve Milâdî Tarihler	10
Kısaltmalar.....	14
KÂTİP ÇELEBİ	15
Giriş	17
Cihânnümâ'da Malatya	19
Cihânnümâ'da Malatya (Günümüz Türkçesiyle).....	21
CHARLES TEXIER	23
Giriş	25
Küçük Asya'da Malatya.....	27
POUJOULAT MALATYA'DA	33
Giriş	35
Poujoulat Malatya'da	37
H. VON MOLTKE MALATYA'DA	49
Önsöz	51
Fırat-Keban Madeni.....	55
Toros Ordusunun Umumi Karargâhı	56
Malatya ve Aksu-Toroslar Üzerinden Geçit-Maraş.....	58
Türk Ordugâhı-Fırat'ın Orta Mecerâsı - Kumkale - Birecik - Urfa	61

Padişah'tan Gelen Haber	72
Asker Kaçaklığı	76
Süratle Isı Değişmesi	77
Ramazan-Türklerin Binicilik Oyunları	79
Kış Ordugâhı	83
Urfa'ya Seyahat-Cirit Atma-Mağaralar-Nemrut'un Sarayı	85
Fırat Kenarında Eğin'e Seyahat	89
Suların Taşkın Olduğu Sırada Fırat'tan Aşağı Kelekle İnmek Denemesi	91
Toros Ordusunun Yola Çıkışı	94
Ordugâh	97
Nizip Harbi	99
TARİH-İ ÂTÂ'DA MALATYA	109
Giriş	111
Tarih-i Âtâ'da Malatya	113
Yusuf Ziya Paşa Câmisi ve Maraşlı Süleyman Paşa	119
Âtâ Tarihi'nde Malatya (Günümüz Türkçesiyle)	123
V. CUINET'DE MALATYA	131
Giriş	133
V. Cuinet'de Malatya	135
Arabkir Kazası	139
Behisni	141
Hısn-ı Mansur	142
Kâhta Kazası	143
Akçadağ	143
DEVLET SALNÂMELERİ'NDE MALATYA	145
Giriş	147
h. 1263 (m. 1847) Devlet Salnâmesi	150
h. 1264 (m. 1848) Devlet Salnâmesi	151
h. 1265 (m. 1849) Devlet Salnâmesi	151
h. 1266 (m. 1850) Devlet Salnâmesi	152
h. 1271 (m. 1854-1855) Devlet Salnâmesi	153
h. 1272 (m. 1855-1856) Devlet Salnâmesi	154
h. 1279 (m. 1862-1863) Devlet Salnâmesi	154
h. 1280 (m. 1863-1864) Devlet Salnâmesi	155

h. 1283 (m. 1866-1867) Devlet Salnâmesi	155
h. 1285 (m. 1868-1869) Devlet Salnâmesi	156
h. 1286 (m. 1869-1870) Devlet Salnâmesi	156
h. 1289 (m. 1872-1873) Devlet Salnâmesi	157
h. 1291 (m. 1874) Devlet Salnâmesi.....	157
h. 1294 (m. 1877) Devlet Salnâmesi.....	158
Rumeli ve Anadolu Cânibinde Kûşâd Olan Mekâtibi Rüşdiyye	158
h. 1295 (m. 1878) Devlet Salnâmesi.....	159
h. 1296 (m. 1879) Devlet Salnâmesi.....	159
h. 1297 (m. 1880) Devlet Salnâmesi.....	160
h. 1298 (m. 1881) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.	160
h. 1299 (m. 1881) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.	161
1300 (m. 1882-1883) Sene-i Hicriyesi'ne Mahsûs Salnâme-i Devlet-i Osmaniyye.....	161
1301 (m. 1883-1884) Sene-i Hicriyesine Mahsûs Salnâme-i Devlet-i Âli Osmanî.....	162
h. 1302 (m. 1884-1885) Devlet Salnâmesi	162
Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhâne.....	162
h. 1303 (m. 1885-1886) Devlet Salnâmesi	164
h. 1304 (m. 1886-1887) Devlet Salnâmesi	164
Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedede Bulunan Mekâtib-i Rüşdiyye	165
1305 (m. 1887) Sene-i Hicriyesi'ne Mahsûs Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.....	165
Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedede Bulunan Mekâtib-i Rüşdiyye	165
h. 1306 (m. 1888-1889) Devlet Salnâmesi	166
h. 1307 (m. 1889-1890) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	167
h. 1308 (m. 1890-1891) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	168
h. 1309 (m. 1891-1892) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	169
h. 1310 (m. 1892-1893) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	169
h. 1311 (m. 1893-1894) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	170

h. 1312 (m. 1894-1895) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	171
h. 1313 (m. 1895-1896) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	172
h. 1314 (m. 1896-1897) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	173
h. 1315 (m. 1897-1898) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	173
h. 1316 (m. 1898-1899) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	175
h. 1317 (m. 1899-1900) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	176
h. 1318 (m. 1900-1901) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	176
1319 (m. 1901-1902) Sene-i Hicriyesi'ne Mahsûs Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.....	177
h. 1320 (m. 1902-1903) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	177
h. 1321 (m. 1903-1904) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	178
h. 1322 (m. 1904-1905) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	178
h. 1323 (m. 1905-1906) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	179
h. 1324 (m. 1906-1907) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	179
h. 1325 (m. 1907) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.	180
h. 1326 (m. 1908) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.	180
Sene-i Maliye 1326 (m. 1910) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye	181
Sene-i Maliye 1327 (m. 1911-1912) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.....	183
Sene-i Maliye 1328 (m. 1912-1913) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.....	184
Sene-i Maliye 1333-1334 (m. 1917-1918) Salnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye.....	186

DİYARBEKİR SALNÂMELERİNDE MALATYA.....	189
Giriş	191
h. 1286 (m. 1869-1870) Diyarbekir Salnâmesi.....	193
h. 1287 (m. 1870-1871) Diyarbekir Salnâmesi.....	194
Dahili Vilâyetde Bulunan Kâffe-i Nevâhinin Merbut Oldukları Daireler ile Şâmil Buldukları Karyelerin Adedlerini Mübeyyin Cedveldir	197
h. 1288 (m. 1871-1872) Diyarbekir Salnâmesi.....	198
Malatya Sancağı'nda Tepehan Madeni	202
Dermesih Nehri.....	202
Horata Nehri	203
Pınarbaşı Nehri	203
Kernek Suyu	203
Tohma Nehri	203
Ballu Su Nehri	204
Şişman Nehri.....	204
Hatun Nehri.....	204
Sultansuyu Nehri.....	204
Dahil-i Vilâyetde Bulunan Âsâr-ı Atika	205
Malatya Sancağı.....	205
Akçadağ Kazası	206
Hısn-ı Mansur Kazası	206
Behisni Kazası	206
Kâhta Kazası.....	206
h. 1289 (m. 1872-1873) Diyarbekir Salnâmesi.....	208
h. 1290 (m. 1873-1874) Diyarbekir Salnâmesi.....	208
h. 1291 (m. 1874-1875) Diyarbekir Salnâmesi.....	212
Vilâyetin Seksen Dokuz Müvâzenesidir.....	217
Malatya Sancağı.....	217
Nefs-i Malatya	217
Dahil-i Vilâyetde Kâin Emlâk-i Mütenevviyeyi Mübeyyin Cedveldir.....	218
Dahil-i Vilâyetde Kâin Emlâk-i Mütenevviyeyi Mübeyyin Cedveldir.....	220
Malatya Sancağı'na Tabi Hısn-ı Mansur Kasabası	220
h. 1292 (m. 1875-1876) Diyarbekir Salnâmesi.....	219

h. 1293 (m. 1876) Diyarbekir Salnâmesi.....	221
h. 1294 (m. 1877) Diyarbekir Salnâmesi.....	222
h. 1297 (m. 1880) Diyarbekir Salnâmesi.....	222
h. 1300 (m. 1882-1883) Diyarbekir Salnâmesi.....	223
Milel Gayri Müsliminin Dahil-i Vilâyetde Bulunan Rûsea-i Ruhaniyesi	230
Malatya'da Bulunan Jandarma Tabur Zâbitânı	230
MA'MÛRET'ÛL-AZİZ SALNÂMELERİ'NDE MALATYA SANCAĞI VE KAZALARI.....	
Giriş	233
h. 1301 (m. 1883-1884) Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi.....	236
Malatya Sancağı.....	236
Akçadağ Kazası	240
Hısn-ı mansur Kazası.....	241
Kâhta Kazası	242
Behisni Kazası	243
Vilayet'e Dair (Ma'mûret'ül-Aziz) Bazı Malûmat-ı Tarihiye	245
Ma'mûret'ül Aziz Kasabası	245
Malatya Sancağı.....	245
Dahili Vilâyetde Mütemekkin Aşâir (Aşiretler)	247
Behisni Kazası'nda.....	247
Akçadağ Kazası'nda.....	247
Hısn-ı mansur Kazası'nda	247
Kâhta Kazası'nda	247
Doksan Dokuz Sene-i Rumisi (m. 1883-1884) Dahilinde İcrâ Olunan Umûr-u Nâfia ve Tesisât-ı Hayriyye	248
Vilâyetin Mezruâ ve Gayri Mezruâ Miktarı Arazi ve Hane ve Nüfusu ile Varidât ve Masarifâtı Cedvelüdüdür	249
Varidât-ı Umûmiyye (Malatya Sancağı).....	249
Masarifât-ı Maliyye (Malatya Sancağı).....	249
Dahil-i Vilâyetde Kâin Enhâr ve Sular ve Köprüler Malatya Sancağı (Dermesih Nehri)	250
Kernek Suyu	250
Tohma Nehri	251

Malatya'da Olan Medâris-i Ulûm	251
h. 1302 (m. 1884-1885) Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi	252
h. 1307 (m. 1889-1890) Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi	252
h. 1308 (m. 1890-1891) Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi	252
h. 1310 (m. 1892-1893) Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi	252
h. 1312 (m. 1894-1895) Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi	259
1312 (m. 1394-1895) Sene-i Hicriyesine Mahsûs Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi'nde Malatya Sancağı	266
(Günümüz Türkçesiyle) Malatya Sancağı	271
Horata Nehri	276
Tohma Nehri	276
Sultansuyu Nehri	277
Daire-i Vilâyetde Bulunan Maâbir	277
Postalar	278
Malatya Sancağı ve Kaza Merkezlerinde Bulunan Minâreli Câmi-i Şerife'nin Adı İle Adedini Gösterir Tablo	278
Malatya Sancağı Kaza ve Nahiye ve Köylerde Bulunan Minâreli Câmi-i Şerifin Adları İle Adedini Gösterir Tablo ..	279
Malatya Sancağı İle Kaza Merkezleri ve Nahiyelerde Bulunan Çeşitli Okulların Adları ve Buralarda Okuyan Talebe Sayısını Gösterir Tablo	280
Malatya Sancağı İle Kaza ve Nahiyelerinde Bulunan Tekke ve Zâviyelerin İsimleri ve İçlerinde Mevcud Nüfusun Miktarını Gösterir Tablo	281
Malatya Sancağı Kazası İle Diğer Kaza Merkezlerinde Bulunan Medreseler İle, Buralarda Okuyan Talebelerin Mikdarını Gösterir Tablo	281
Kilise ve Manastırlar	282
Malatya'nın Değirmenleri	283
Malatya Sancağı İle Kaza Merkezlerinde Bulunan Han ve Hamamların Adları ile Barındırdıkları Nüfusun Miktarını Gösterir Tablo	284
Malatya Sancağı ve Kaza Merkezlerindeki Daire ve Hazineye Ait Yerler İle İçlerindeki Nüfus Miktarını Gösterir Tablo	285
h. 1312 (m. 1894-1894) Yılında Malatya'nın Mahalleler Nüfusu	286

h. 1312 (m. 1894-1895) Yılında Malatya Merkez Köyleri Nüfusu.....	288
h. 1312 (m. 1894-1895) Yılında Malatya Kazalarının Mahalle ve Köy Nüfusu.....	293
Arabkir.....	293
Arguvan.....	297
Pütürge.....	299
Besni.....	301
Sürgü.....	305
Hısn-ı mansur.....	307
Kâhta.....	316
Akçadağ.....	323
Kuluncak.....	327
Hasançelebi.....	327
Hekimhan.....	328
h. 1312 (m. 1894-1895) Yılında Malatya Sancağı ve Kazalarının Vilâyet Merkezine Uzaklıkları, Tesbit Edilmiş Nüfusları ve Sahip Oldukları Mahalle, Nahiye ve Köylerinin Sayısı ile Çeşitli Mekânlarının Miktarını Gösterir Tablo.....	330
h. 1312 (m. 1894-1895) Yılında Malatya Sancağı'ndaki Çeşitli Toplulukların Nüfusunu Gösterir Tablo.....	331
h. 1312 (m. 1894-1895) Yılında Malatya Merkez Kazası'ndaki Çeşitli Topluluklarının Nüfusunu Gösterir Tablo.....	332
h. 1312 (m. 1894-1895) Yılında Malatya'ya Bağlı Kazalarının Nüfusunu Gösterir Tablo.....	333
h. 1325 (m. 1907) MA'MÛRET'ÛL-AZİZ SALNÂMESİ'NDE MALATYA SANCAĞI.....	335
Malatya Sancağı'nın Bidâyet-i Teşkilinden Beri İfâ-î Memûriyet Eden Mutasarrıf-ı Kir'âm.....	337
Vilâyet Ahalisinden Merâtib-i İlmiyye ve Mülkiye ve Askeriyyeyi Haiz Olan Zevât.....	342
Dördüncü Ordu-yu Hümâyun'a Mensûb Nizâmîye On Dokuzuncu Fırka Kumandanlığı ve Vilâyet Dahilinde	

Ârâm-sâz Nizâmiye Alayı Taburları ile Redif Yirmi Beşinci ve Yirmi Dokuzuncu Livâ-Merkezi Malatya-Kumandanlıkları Erkân ve Ümerâ ve Zabitânı	343
Binbaşı Mehmet Hurşit Ağa	344
Ma'Mûret'ül-Aziz Merkezine Aid Malûmât	345
Harput Kazası'na Dair Malûmat	345
h. 1325 (m. 1907) Senesi Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi'nde Malatya Merkez Kazası'na Dair Malûmât	345
h. 1325 (m. 1907) Senesi Ma'mûret'ül-Aziz Salnâmesi'nde Malatya Merkez Kazası'na Dair Bilgi (Günümüz Türkçesiyle)	351
Arabkir Kazası	358
Arabkir Kazası'na Dair Malûmat	359
Arabkir Kazası'na Dair Bilgi (Günümüz Türkçesiyle)	363
Pütürge Kazası	366
Pütürge Kazası'na Aid Malûmât	368
Pütürge Kazası'na Aid Bilgi (Günümüz Türkçesiyle)	372
Akçadağ Kazası	375
Akçadağ Kazası Dahilinde Bulunan Sultansuyu Çiftlik-i Hümâyûn-u Ümerâ ve Zabitân ve Memûrin-i	376
Akçadağ Kazası'na Dair Malûmât	377
Akçadağ Kazası'na Dair Bilgi (Günümüz Türkçesiyle)	383
Besni Kazası	389
Behisni Kazası'na Aid Malûmât	392
Besni Kazası'na Aid Bilgi (Günümüz Türkçesiyle).....	396
Hısn-ı Mansur Kazası	401
Hısn-ı Mahsur Kazası'na Aid Malûmât	403
Hısn-ı Mahsur Kazası'na Aid Bilgi (Günümüz Türkçesiyle)	411
Kâhta Kazası	419
Kâhta Kazası'na Aid Malûmât	420
Nemrud Dağı Kazası.....	423
Kâhta Kazası'na Aid Bilgi (Günümüz Türkçesiyle)	428
SİVAS SALNÂMELERİNDE DARENDE.....	437
h. 1301 (m. 1883-1884) Yılında Darende Kazası Devlet Daireleri	439

h. 1302 (m. 1884-1885) Yılında Darende Kazası Devlet Daireleri	440
h. 1325 (m. 1907) Yılında Darende Kazası Devlet Daireleri	441
Darende Kazası	444
SALNÂME-İ NEZÂRET-İ MAÂRİF-İ UMÛMİYE'LERDE MALATYA	445
h. 1316 (m. 1898-1899) Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye	447
Kütüphâneler.....	448
Hulûs-ü Hümâyun Hazret-i Padişâhî Rûz-î Firûzundan Beri Müceddeten İnşâ Veya İştirâ Suretiyle Küşâd Olunan Mekâtib	449
h. 1317 (m. 1899-1900) Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye	450
Medreseler	450
h. 1318 (m. 1900-1901) Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye	450
h. 1319 (m. 1901-1902) Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye	451
h. 1321 (m. 1903-1904) Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiye	452
Hulûs-ü Hümâyûn Hazret-i Padişâhî Yevm-i Mes'ûdundan Beri Küşâd Olunan Mekâtib	454
KAMUS'ÜL A'LÂMDA MALATYA	455
Kamus'ül A'lâmda Malatya.....	457
Malatya'nın Mülki Durumu	460
MALATYA MUTASARRIFLARI	463
Mutasarrıflık Binası (Fotoğraf).....	465
Salnâmelere Göre; Malatya'da Mülkî Amirlik Yapan Kapucubaşı, Kaymakam ve Mutasarrıflar İle Belediye Reisleri'nin İsimlerini Gösterir Tablo	467
Azizler'in Mustafa Ağa (Fotoğraf).....	471
Ali Haydar Yücebaş.....	471

Hasan Fehmi Bey.....	471
Abdullah Hilmi Bey (Okuyay)	475
Mustafa Hilmi Bey.....	475
Mehmet Şükri.....	475
Mehmet Şükri Yaşın.....	476
Vehbi Bey.....	476
Ö. Adil Tiğrel.....	476
Ahmet Ekrem Engür.....	477
ANDELİB.....	479
Andelib.....	481
YENİ CÂMİ YA DA "TEZE CÂMİ"	497
Yeni Câmi YA DA "TEZE CÂMİ"	499
Seferberlik Yılları, Teze Câmi (Fotoğraf)	499
OSMANLI MECLİS-İ MEB'ÛSÂN'INDA MALATYA	
MEB'ÛSLARI.....	505
Osmanlı Meclis-i Meb'ûsân'ında Malatya Meb'ûsları	507
I. Meclis-i Meb'usân	508
Ahmet Hamid Efendi	508
Ahmet Hamid Efendi (Fotoğraf).....	508
Mehmet Tevfik Efendi.....	509
Mehmet Tevfik Efendi (Fotoğraf)	509
Keşşaf Efendi	510
Emirahmetzâde Osman Avni Efendi (Fotoğraf).....	510
II. Dönem Meclis-i Meb'ûsân	511
Osman Avni Efendi	511
III. Dönem Meclis-i Meb'ûsân	511
Haşim Efendi	512
Haşim Efendi (Fotoğraf).....	513
IV. Dönem Meclis-i Meb'ûsân	513
Mehmet Rıfat ef.....	513
Arpacızâde Mehmet Rıfat Efendi (Fotoğraf).....	514
Mustafa Fevzi Efendi.....	515
Mustafa Fevzi efendi -Fevzi Hoca- (Fotoğraf).....	515

Keşşâf Hoca (Fotoğraf).....	517
Keşşâf Hoca Parkda -1935-1936 yılları- (Fotoğraf).....	517
ASBZU'YA DOĞRU -BELGELERDE MALATYA-	519
Giriş	521
Malatya'da Zâlim Bir Müftû	523
Bir Yılan'ın Ettiği.....	523
Eskimalatya'yı Terk	524
Malatya Şehri'nin Destânı.....	526
İsmi Var, Cismi Yok Şehir	529
İsmi Var, Cismi Yok Şehir (Belge)	530
Günümüz Türkçesiyle.....	532
Darende'de Bir Kazıklı Voyvoda.....	534
Arabkir'li Halil Kavas	535
Darende'de İşler Karışık	535
Arabkir'de Tanzimat-ı Hayriyye İlânı.....	536
Akçadağ'da Tanzimât-ı Hayriyye İlânı	537
Halk'dan Toplandığını, Devlet'den Kaçıran Bir Ağa.....	538
Malatya Vücûhu.....	539
Arabkir'in Alaca'sı	539
El-Âman Padişâhim!.. Suvarimiz Piyâde, Piyâdemiz Mütesâil Oldu	540
El-Âman Padişâhim! (Belge).....	543
Darende'li Şeyh Halil	546
Borçlu Taaa Drama'da	547
Halep Orada İse, Arşın da Buradadır.....	547
Arabkir Kaymakamının Yolsuzlukları.....	548
Darende Ermenileri'nin Vergisi	548
Tanzimât Fermânı	548
Düğünlerde Tüfenk ve Piştov Atmak Yasağı	549
Arabkir'li Derviş Bey Sürülüyor	549
Abdülfettâh Efendi.....	550
Kündübek Halkı Öşür'e İtiraz Ediyor	551
Kündübek'liler Vergiden Aflarını İstiyor.....	551
Ermenilere Adil Muâmele	552
Şu bizim Akçadağ.....	553

Akçadağ'lı Sekiz Ağa'nın İmzaladıkları Senet (Belge).....	557
Ağalara İmzalatılan Senet	558
Malatyalılar Akçadağda Yapılan Kışlaya 25000 Kuruş Yardım Ediyorlar (Belge)	561
Uzun İnce Bir Yol.....	569
Günümüz Türkçesiyle Özet	572
KASİDE.....	579
Malatyalılar Ahmet İzzet Paşa'ya Teşekkür Ediyorlar (Belge)	584
Günümüz Türkçesiyle.....	586
Kırkgöz Köprüsü'ne Muhâcirlerin Yerleştirilmesi Düşünüyor.....	588
Harput'da Kaya Üzerine Tarih	594
İki Ağa'ya Daha Rütbe ve Nişân.....	594
Hısn-ı Mahsur'daki Kışla'nın Resmi	595
Ne Güzel Olacakmış	598
Â'sâr'cılar Tama ve Gadr Sevdâsında	598
Malatya Müftisi Arabkir'e Sürülüyor.....	598
Diricanlı Aşireti	599
Malatya Gayet'den Münbît ve Âdem'leri Merhametli	602
Akçadağ'da Öldürülen İranlı Hacılar	603
Demirci Halil Usta Bir Kız Çocuğu Buluyor.....	605
Dağıstan Muhâcirleri'nden Tek'ay Kabilesi.....	606
Muhâcirlerinden Mahkıt Kabilesi	606
Silâha, Silâhla Mukabele	606
Yelköprü'mü Acaba?	607
İki Büyük Yangın ve "Büyük Zelzele"	607
Destân-ı İhrâkî Sâni	608
Büyük Zelzele	609
"Büyük Zelzele" ile İlgili Olarak "Dördüncü Ordu Müşiri Zeki" İmzasıyla Çekilen Telgraf (Belge).....	610
Tarih-i Vukuât-ı Malatya	611
Askeri Kışla	617
Pütürge Kazası'nın Kuruluşu	618
Malatya'da Lağım İnşası	620
Adîl Bir Karar	620
Zâbitcîzâde Arif Ağa	622
Pütürge, Alduş, Nakış'lı, Nohutlu, Temsiyas, Babik	624
Pehlivanlar	626

İmam'ın Ali Pehlivan	629
Sütün Kaymağını Kim Yiyorsa O İndirsin	630
İmâm'ın Ali'nin Halep Güreşi-I	630
Kartopu	631
Yedi Gence Bir Kulak.....	631
Bir Yük Saçma.....	631
Ali Eşkiyalara Karşı.....	632
Kökünden Sökülen Ceviz	632
İmam'ın Ali'nin İlk Güreşi	632
Yedi Kişinin Kaldıramadığı Ağaç	633
Bacak Taşı Nasıl Atılır?.....	633
İmam'ın Ali Akçadağ'lı Battal Ağa'ya Karşı.....	633
Gelin Yurdu (Düğün Yurdu) Efsânesi	636
Kel Tavuk İle Kör Horoz	638
Hastahâne.....	639
Hasan Badrik'in Adı Fethiye Oluyor	640
Malatya'da Bir Zelzele Daha	641
Malatya Hükümet Konağı.....	642
Kızlar Mektebi Açılıyor.....	642
Böyle Kaymakamlık mı Olur?.....	643
Alagözzâde Hasan Tahsin Efendi	644
Alagözzâde Hasan Tahsin Bey (Fotoğraf).....	645
Yüreği Dilhûn Bir Köy	646
Hekimhan Kaza Olmak İstiyor	647
Hekimhan Nahiyesi Kaza Olmak İstiyor (Belge).....	649
Hacı Garib Ağa (Fotoğraf).....	650
Gemi Gelirinde Anlaşmazlık	651
Sonu Hüsrân İle Biten Bir Girişim	653
Meclis-i Meb'ûsân Riyâset-i Celilesine	655
Malatyalıların Vilâyet Girişimiyle İlgili İlk Başvuruları. 21	
Teşrin-i sâni 325 -m. 4 aralık 1909- (Belge)	656
Günümüz Türkçesiyle.....	658
Telgrafnâme	661
Günümüz Türkçesiyle -Telgraf- (Âyan Meclisi Reisliğine). 662	
Dahiliye Nezâret-i Celîlesine.....	663
Harbiye Nezâret-i Celîlesine.....	667
Meclis-i Umûmi Vilâyet Kararı'na, Malatyalı Üç Azânın	
İtirazları (Belge).....	668
Günümüz Türkçesiyle.....	669

Harbiye Bakanlığı Yüce Katına	669
Günümüz Türkçesiyle	670
Malatyalıların Harbiye Nezâreti'ne Telgrafları. 21 şubat 325 -m. 6 mart 1910- (Belge)	671
Ma'mûret'ül Aziz Vilayeti'ne	672
Dâhiliye Nezâret-i Celilesine	673
Telgrafnâme	674
Günümüz Türkçesiyle (İçişleri Bakanlığı'na)	677
Telgrafnâme (Harbiye Nezâret-i Celilesine)	679
Günümüz Türkçesiyle (Yüreği Yaralı Vatan)	681
Dahiliye Nezâret-i Celilesine	682
Ma'mûret'ül-Aziz Vilâyeti'ne Şifre	683
Telgrafnâme	683
Günümüz Türkçesiyle (İçişleri Bakanlığı'na)	685
Huzûr-ı Âli-i Hazret-i Sadâret-Penâhiye	686
Günümüz Türkçesiyle (Yüce Sadâret Makamına)	687
Telgrafnâme (Dahiliye Nezâret-i Celilesine)	689
Günümüz Türkçesiyle (İçişleri Bakanlığı Yüce Katına)	690
Günümüz Türkçesiyle (Millet Meclisine Derkenar)	691
Telgrafnâme	691
Günümüz Türkçesiyle (Yüce Sadrâzamlık Makamına)	693
Bir Ağa Portresi	696
Fethiye Karyesi'nin Malatya'ya Bağlanması	697
Bir Sömürgecilik Girişimi	698
Malatya'da Köy ve Nahiye Halkına Yardım	701
Karanlıkdere Köyü	701
Mâ-Bih-il Hayât	702
Telgrafnâme	703
Telgrafnâme (Der-i Âliyye'de Dahiliye Nezâret-i Celilesine)	705
Günümüz Türkçesiyle (Telgraf)	706
Ma'mûret'ül-Aziz Vilâyet-i Behiyyesine	709
Meşrûtiyyet Karşıtı İki Kardeş	710
Bir Âsâr-ı Âtika Meraklısı	710
Gelincik Suyu	710
Malatya'da Kolera	712
O Zaman da Oluyormuş	716
Arğa İki Mahalle	718
İrâde-i Seniyye	719

Belediye Seçimine Fesâd Karışmış.....	719
Telgrafnâme (Dahiliye Nezâret-i Celilesine).....	722
Telgrafnâme (Dahiliye Nezâreti'ne)	723
Ma'mûret'ül-Aziz Vilâyet-i Âliyyesine.....	723
İd-î- Millî	724
Silahdâr Mustafa Paşa Hamı Hapishâne Olacakmış.....	726
Telgraf (Dahiliye Nezâretine).....	727
Malatya Mutasarrıflığı'nın Tahrirât Suretidir	727
Dahiliye Nezâret-i Celilesine.....	728
Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celilesi Cânib-i Âlisine	728
Dahiliye Nezâret-i Celilesine.....	729
Azizler'in Mustafa Ağa	730
Ayvalı: Nahiye, Kuluncak: Köy	731
Ayvalı: Köy, Kuluncak: Nahiye	732
Asker Kaçakları ve Nüfus Sayımı Üzerine.....	733
Besni Malatya'dan Ayrılmak İstiyor.....	735
Telgrafnâme	735
Günümüz Türkçesiyle.....	736
Varan Bir.....	736
İşte Birinci Belge	737
Bağımsız Sancak Olma Yolunda	738
Malatyalıların 19 Teşrin-i evvel 331 -m. 1 kasım 1915- Tarihli Dilekçeleri (Belge).....	739
Günümüz Türkçesiyle.....	741
İttihâd Terâkki Cemiyeti Merkezi Umûmiyesine	742
Malatya Sancağı'nın Şu Andaki Ödeneğiyle Bağımsız Livâ Haline Getirilmesine Dair.....	743
Osmanlı İttihâd ve Terâkki Cemiyeti Malatya Kaza Heyet-i Merkeziyesinin 19 Teşrin-i evvel 331 -m. 1 Kasım 1915- Tarihli Başvurusu. (Belge)	744
"... mukaddes vatanımızın en feyznak ve kıymetdar bir uzvu olan şu ZAVALLI SANCAK..." Malatyalıların 21 Teşrin-i evvel 331 -m. 3 kasım 1915- Tarihli Başvurularından (Belge).....	749
Günümüz Türkçesiyle "Şu Zavallı Sancak"	750
Telgraf.....	752
Günümüz Türkçesiyle (İçişleri Bakanlığı Yüce Katına)	753
İdare-i Umûmiye'yi Dahiliye Müdüriyeti	754
Günümüz Türkçesiyle.....	754

İttihât ve Terâkki Cemiyeti Muhtereme-i Merkez-i Umûmisine.....	755
Telgraf (Dahiliye Nâzır-ı Âlisi Talat Beyefendi Hazretlerine).....	757
Malatya Meb'ûsları Keşşaf Hoca ve Haşim Beyin, Dahiliye Nazırı Talat Paşa'ya Telgrafları. 18.7.332 -m. 1.8.1916- (Belge).....	758
Günümüz Türkçesiyle.....	759
Doğu Cephesi'ne Yardım.....	761
Enver Paşa Malatya'da.....	761
Talat Paşa Malatya'da.....	767
Varan 2.....	767
Fabrikatör Mehmet Bey'e Mecîdî Nişânı.....	768
Halk Banknot'tan Kaçıyor.....	771
Pütürge'den Güllü İmzâsı ile Bir Telgraf.....	772
Varan 3.....	773
Esir Kampın'ndan Gelen Mektup.....	773
Huzuru Pederânelerine.....	774
Mahkûmlar Ekin Biçmek İstiyor.....	775
Esir Kampı'ndan Gelen Mektup (Belge).....	776
Mahkûmlar Vatan Ve Millet Uğrunda.....	776
Arpacızâde'ye Mecîdî Nişânı.....	777
Pütürge Malatya'ya Bağlanmak İstiyor.....	779
Telgrafnâme (Meclis-i Meb'ûsân Riyâset-i Celilesine).....	780
Pütürge Malatya'ya Bağlanmak İstiyor. 17 Kânûn-ı sâni 334. -m. 17 ocak 1918- (Belge).....	781
Günümüz Türkçesiyle.....	782
Mahkûmlar Vatanı Korumak İstiyor.....	783
Malatya'yla Şu Sivas'ın Arası.....	783
Yine Malatya Hapishânesi.....	784
Nâfıa Kondüktörlüğü'nün Raporu.....	788
Belediye Tabâbeti'nin Raporu.....	788
Dahiliye Nezâret-i Celilesi'ne.....	789
Varan 4.....	790
Malatya, Müstakîl Sancak Değil.....	791
İttihât ve Terâkki Mümessili Fuad Bey.....	791
DİZİN.....	793
BİBLİYOGRAFYA.....	829